

המאמר לקוח מתוך החוברת

מיניות וזוגיות בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

יולי 2020

עורכות ראשיות:
ד"ר עדי לוי-ורד,
גב' נגה חן
מכלול - יחידת הערכה
ומחקר, קרן שלום

מיניות וזוגיות בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

חוברת העשרה

שותפי עריכה

• ענת פרנק | מנהלת תוכן - תכניות ייחודיות, שירות
להערכה והכרה, אגף הערכה, הכרה ותכניות, מינהל
מוגבלויות, משרד העבודה, הרווחה והשירותים
החברתיים.

• שרון גנות | מנהלת ידע ומחקר, קרן שלום.

מאת: אמנון אורגד

במדינת ישראל קיימת מערכת של חוקים סוציאליים שנועדה לשמור על זכויותיהם של ילדים ואנשים עם מוגבלויות, להגן על חייהם וכבודם, לאפשר להם לחיות את חייהם בעצמאות מרבית, ולתת מענה הולם לצרכיהם המיוחדים.

"חוק כבוד האדם וחירותו", "חוק כשרות המשפטית", "חוק שוויון לאנשים עם מוגבלות", וכן אֲמֻנוֹת בינלאומיות (הסכמים) לזכויות הילד ולזכויות אנשים עם מוגבלויות - הם רק חלק מחוקים סוציאליים שנועדו לעגן ולמסד את ההגנה על קטינים וחסרי ישע. אחד החוקים המרכזיים, המטילים אחריות חברתית לדאוג לשלומם של קטינים וחסרי ישע, נקרא "החוק למניעת התעללות בקטינים וחסרי ישע". החוק מחייב כל אזרח ובעל תפקיד לדווח לשירותי הרווחה או למשטרה במידה ועולה חשד סביר שקטין או חסר ישע נפגע ע"י האחראי עליו. חוק זה, אשר נקרא לו "חובת הדיווח", נועד לשבור את קשר השתיקה סביב פגיעות והתעללות בקטינים וחסרי ישע ולהכיל אחריות חברתית בנושא זה.

האם חובת הדיווח קיימת גם על עבירות המתרחשות כלפי דיירים במסגרות יום ודיור?

כן. מסגרות היום והדיור מהוות מעין תחליף לבית, כך שהמנהל או איש הצוות (מדריך או מטפל) הם למעשה מעין "הורה" לדיירים ולמקבלי השירות. ישנו סעיף מיוחד בחוק המתייחס לחובה לדווח על עבירות כלפי קטינים וחסרי ישע המתגוררים במסגרות חינוכיות טיפוליות. חובת הדיווח במסגרות אלו רחבה יותר וכוללת כל חשד לעבירה שנעשית כלפי דייר ומקבל שירות ע"י אנשים שונים (לא רק אנשי צוות אלא גם פגיעות בין הדיירים ובין מקבלי השירות עצמם). החוק מחמיר עם אנשי מקצוע ומטיל עליהם אחריות מוגברת, ואף גם סנקציה וענישה חמורים אם לא ידווחו על חשד לפגיעה.

על אלו עבירות צריך לדווח?

צריך לדווח על כל פגיעה פיזית, נפשית או מינית, הזנחה או הפרת חובתו של איש צוות לדאוג לשלומם של הדייר או מקבל השירות (קיימות עוד עבירות אך אלו הן המרכזיות).

אם דייר או מקבל השירות בא ומספר שפגעו בו, האם גם על זה אני צריך לדווח למרות שלא הייתי נוכח בעת העבירה?

כן. המדווח לא חייב "לראות בעין" או להיות נוכח בעת העבירה על מנת שתחול חובת הדיווח. כל דבר מחשיד - סימנים גופניים, שיחה בן דיירים, קריאות מצוקה מחדר סגור, ועוד - על כל אלה צריך לדווח. כמו כן, חובה לדווח גם על עבירות שהתקיימו במקום אחר (בבית בעת חופשה) ולא במסגרת עצמה בכל זמן שהוא.

למי צריך לדווח?

החוק מחייב לדווח לעו"ס לחוק או למשטרה. נוהלי העבודה במסגרות מחייבים לפנות לממונה ולדווח לו באופן מיידי על החשד. לאחר הדיווח לממונה - האחריות לטיפול באירוע מועברת אליו.

ראיתי את חברי לעבודה מתנהג באופן בלתי הולם כלפי דייר או מקבל שירות, אני לא רוצה להלשין עליו... מה לעשות?

שימו לב - אין במקרים אלו הקלות או הנחות. מי שלא מדווח הופך להיות שותף מלא לעבירה. האם כדאי לשלם את המחיר על עבירה שאחרים עשו? האם חברה מתקיימת על יסודות של פגיעה בחלשים? לכן, אפשר לבחור אם להעיר לאותו חבר או לא, אך חובה למסור את המידע באופן מפורט לאדם הממונה.

אני מחויב לדווח על חשד לעבירת מין - אולם, כיצד אני יודע שהתקיימה עבירה כזו? אולי זה נעשה בהסכמה?

עבירת מין נחשבת כמעשה שנועד לצורך סיפוק מיני, אשר נעשה על ידי אדם כלפי קטין או חסר ישע. עבירות המין כוללות: אינוס, מעשה סדום, מעשה מגונה, שידול קטין או חסר ישע לעשות מעשים מיניים בעצמו, הטרדות באמצעים דיגיטאליים שונים במחשב, וכן חשיפה לחומרים פורנוגרפיים. לגבי אוכלוסייה עם מוגבלות, נושא ה"הסכמה" צריך להבחן בקפידה. לעיתים לא קיימת הבנה לגבי יחסים חברתיים מיניים ולא תמיד קיימת "הסכמה מדעת". כמו כן קיום קשר מיני בין שני אנשים עם רמות תפקוד שונות של מוגבלות שכלית צריך להבחן לגופו של עניין. על כן, גם אם לכאורה אין כפייה, יתכן ומדובר על מערכת יחסים שהינה בבחינת עבירה פלילית (ברוב המקרים הפגיעה המינית איננה מלווה בהפעלת כוח).

לאדם עם מוגבלות, כמו כל אדם אחר, יש רצונות, צרכים, שאיפות וחלומות גם בתחום החברתי-מיני. לכן - אנו לא נמנע מלאפשר לאנשים עם מוגבלות להגשים חלומות אלה, אך חובה עלינו לוודא שקיימת הדדיות ברצונות ובבחירות שלהם, ולעיתים אף תידרש הדרכה ו/או ליווי של מבוגר (בהתאם לרמה ולמאפיינים של הדיירים).

יש להדגיש כי כל קשר מיני חברתי בין איש צוות לדייר/ת או מקבל שירות הינו עבירה על החוק (עניין ההסכמה לקשר זה אינו רלוונטי).

לסיכום:

אנו מחויבים לאפשר לכל ילד ואדם עם מוגבלות לחיות את חייו באושר וכבוד, לממש את עצמו ויכולותיו, לוודא שלא יפגעו זכויותיו ולהגן עליו מכל פגיעה והתעללות. הכללים החברתיים והחוק מחייבים להיות אקטיביים ולפעול להגנת קטינים וחסרי ישע, לכן - שתיקה והתעלמות - הינה בגדר עבירה פלילית. קשר השתיקה הוא רעה חולה והוא מוביל לפגיעה והתעללות בילדים ואנשים עם מוגבלות. על כולנו מוטלת החובה לפרוץ אותו, ובידינו הכוח לעשות זאת.